

- відносин // Исторический опыт межнационального и межконфессионального согласия в Крыму. – Симферополь, 1999; Кулик В. Зовнішнє втручання у внутрішні етнополітичні конфлікти: участь Верховного комісара ОБСЄ з питань розв'язання кримської та кримськотатарської проблеми // Національна інтеграція в полікультурному суспільстві: український досвід 1991-2000 рр. – К., 2000; Чумак В. Україна і Крим: феномен на межі Європи та Сходу. – К., 1995.
5. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти у сучасній Україні: політичний концепт. – К., 2005.
  6. Державний комітет України у справах національностей та релігій. Соціально-культурні заходи спрямовані на виконання в 2008 р. Програми розселення та облаштування депортованих кримських татар та осіб інших національностей, що повернулися на проживання в Україну, їх адаптація та інтеграція в українське суспільство на період до 2010 р. // <http://www.scpm.gov.ua/control/ukpublish/article>.
  7. Араджіоні М. Греки Криму: історія і сучасне становище (етнокультурна ситуація та проблеми етнополітичного розвитку / за ред. В. Григор'янца. – Симферополь, 2005.
  8. Державний комітет України у справах національностей та релігій. Про стан розвитку міжнаціональних відносин і забезпечення прав національних меншин в Автономній Республіці Крим // www.scpm.gov.ua/control/ukpublish/article.
  9. Національні меншини України у ХХ ст.: політико-правовий аспект. – К., 2000.
  10. Марусик Т., Кошова Н. Інфраструктура задоволення мовних потреб громадян та її функціонування // Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. – К., 2008.
  11. Табачник Д., Попов Г., Пилипенко Т. Національні меншини України: етнокультурний вимір. – К., 2007.

Ковач Л. Л. Языковая и образовательная ситуация в Автономной Республике Крым: тенденции последних годов

В статье проанализировано ситуацию в языковой и образовательной сфере Автономной Республики Крым; выявлены проблемы и основные тенденции ее развития. Показано деятельность государственных органов власти Украины, АРК, общественных и международных организаций в обеспечении языковых и образовательных потребностей национальных групп Крымской автономии. Даны рекомендации по улучшению эффективности государственной языковой и образовательной политики в регионе.

Ключевые слова: Автономная Республика Крым, языковая ситуация, образование, государственная языковая политика, национальные отношения.

Kovach L. L. The linguistic and educational situation in the Autonomous Republic of Crimea: tendencies of the last years

The article deals with the analysis of situation in the linguistic and educational sphere of the Autonomous Republic of Crimea. It is brought to light the problems and tendencies of developments. The activities of authorized bodies of Ukraine, authorized bodies of the Autonomous Republic of Crimea, the role of social organizations in satisfy the educational and linguistic necessities of the Crimea's nationalities are shown. It's given recommendations how to improve language and educational policy more effective.

Key words: Autonomous Republic of Crimea, language situation, education, state language policy, national relations.

УДК 94:323.15–054.57(=162.1)(477.63)

Н. Г. Мосюкова

ПОЛЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: ЕТНОКОНФЕСІЙНА СКЛАДОВА

У Дніпропетровську існує польська спільнота, яка є не найбільш численною в Україні, але діяльність у місті помітна. Переважна більшість поляків сповідує католицизм. Католицька віра і боротьба за повернення костьолу, яким незаконно до 2009 року володіла американська компанія, об'єднали поляків Дніпропетровська.

Ключові слова: національна меншина, католицизм, поляки, костьол, релігійні організації, етнос, національні відносини.

Населення України з давніх-давен складалося з різних національних груп. Утворення незалежної України, демократичні перетворення, які в ній відбувалися, сприяли зростанню етнічної самосвідомості, зумовили рух національних меншин до самоорганізації та етнічної ідентифікації, визначення свого місця в суспільстві, культурного відродження, вивчення рідної мови, створення національно-культурних товариств та об'єднань. В умовах такого етнічного ренесансу завданням держави є забезпечення гармонійного співіснування громадян України різних національностей, їхнього вільного етнокультурного розвитку. З розмаїття етнічних культур формується єдиний загальнодержавний культурний простір. Одним з етносів, чисельність якого в Україні перевищує стотисячну межу є поляки. Саме про цю національну меншину піде мова в даному дослідженні. Більша частина поляків сповідує католицизм.

Національне питання, а також питання релігії є одними з найважливіших у будь-якому суспільстві. Важливо не тільки створювати умови для розвитку національних меншин, а і вивчати проблеми походження, виникнення, психології етносів. Нові реалії, що склалися після розпаду СРСР, дозволили розглянути означені вище питання всебічно і неупереджено. Початок ХХІ ст. став досить плідним в плані дослідження міжетнічних відносин, особливостей перебування польської спільноти на українських землях, становища Католицької церкви в Україні. Так, у 2006 р. була видана книга «Релігія і нація в суспільному житті України й світу», в якій було висвітлено такі цікаві питання, як функції та роль релігії в етнічних

процесах, історичний зв'язок релігії та етносу, міжконфесійні стосунки в Україні та інші [1]. У збірці наукових праць «Міжкультурний діалог» також містяться статті, присвячені питанням міжетнічної взаємодії [2]. Серед публікацій з історії польської національної меншини на теренах України слід особливо відзначити статтю «Поляки в Україні», опубліковану ще у 1993 р. [3]. Стаття містить статистичні матеріали щодо чисельності поляків і основних регіонів їх розселення в різні періоди історії нашої країни; особливо висвітлюється еволюція відношень до польської національної меншини з боку радянської влади, а також процес національно-культурного, мовного, релігійного відродження польської спільноти в роки незалежності України.

З кінця 80-х рр., а особливо в 90-і рр. ХХ ст. суттєво змінюються відношення держави до релігії і церкви, в тому числі і до Католицької церкви. Це сприяло розвитку дослідницької роботи в напрямку історії релігії і розвитку окремих конфесій в Україні. Серед найбільш значних праць цієї тематики – 10-томна «Історія релігії в Україні», четвертий том якої присвячений католицизму [4] і монографія В. Осадчого «Католицька Церква в Україні» [5]. Ці дослідження дозволяють по-новому розглянути діяльність Католицької церкви на українських землях і відношення до неї влади (як царської, так і радянської), дізнатися про нелегку долю католицьких священиків в СРСР, а також окреслити проблеми сьогодення в житті УКЦ. Заслугує на увагу і монографія Н.М. Буланової «Історія християнських конфесій Катеринославщини останньої чверті ХVІІІ – початку ХХ ст.» [6]. В книзі розкриті етапи поширення християнських течій на території Катеринославщини, висвітлюються особливості їх церковно-релігійного життя і взаємовідносин. Монографія містить аналіз церковної політики Російської імперії по відношенню до християнських конфесій.

Отже, наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст. в Україні з'явилися як фундаментальні праці, так і статті, які висвітлюють питання міжетнічних зв'язків, вплив на них конфесійного чинника, особливості перебування Католицької церкви на українських землях і на території нашого краю. При цьому відсутні дослідження щодо польської національної меншини і Католицької церкви в Дніпропетровську на сучасному етапі. Саме цій проблемі і присвячена доповідь.

Поляки оселилися на українських землях ще за часів існування Київської Русі, але масове їх переселення на українські землі припадає на ХІV-ХVІ ст., коли литовські та польські феодали, скориставшись занепадом Київської Русі, захопили землі Західної і Правобережної України. На територію Катеринославщини поляки почали переселятися з останньої чверті ХVІІІ ст. Міграційний процес ХІХ ст. з польських земель був пов'язаний з інтенсивним індустриальним розвитком нашого краю в цей період.

За даними перепису населення 1989 р. поляків в Україні зареєстровано 219179 чоловік, що складає 0,4% усіх мешканців України [3, с.128]. В Дніпропетровській області кількість поляків протягом 70-80-х рр. ХХ ст. стабільно зменшувалася: 1970 р. – 6251 чоловік, 1979 р. – 5993 чоловік, 1989 р. – 5436 чоловік [7, с.6]. І це відбувалося на фоні зростання населення області в цілому. Оскільки в означений період значних міграційних процесів поляків України не спостерігалось, то висновок напрашується такий: з кожним роком більша частина поляків не зараховувала себе до цієї національності або діти в змішаних за національною ознакою родинах в графі «національність» не писали «поляк». І в цьому нічого дивного немає, бо національна політика СРСР була спрямована на формування такої нації як «радянський народ». Вірність наведеного висновку підтверджує також той факт, що зовсім незначна кількість представників польської меншини вважала своєю рідною мовою польську і означений показник протягом 80-х рр. знижувався: у 1979 р. 10% поляків вважали рідною мовою польську, у 1989 р. – 7,6%. Подавляюча більшість представників даної національної меншини Дніпропетровської області рідною вважала російську мову (60,8% у 1979 р. і 55,8% у 1989 р.) і значна кількість – українську (28,2% у 1979 р. і 34,8% у 1989 р.) [7, с.52]. Слід відзначити, що національні процеси, які почали набирати оберти в Україні наприкінці 80-х рр. ХХ ст., не залишили байдужими і представників національних меншин – збільшилася кількість поляків, які називали своєю рідною мовою українську. Найбільша в Дніпропетровській області кількість поляків – 34,3% [7, с.33] мешкає в Дніпропетровську. Цікаво (але не дивно), що частка поляків, які вважали рідною мовою польську, в Дніпропетровську менше, ніж в цілому по Дніпропетровській області – 5,4% (за даними перепису 1989 р.) [7, с.74]. Російську мову у 1989 р. вважали рідною 73,2% представників вказаної діаспори Дніпропетровська, українську – 20% [7, с.74]. Дійсно, русифікація міст була більш значною, ніж сіл. Треба також відзначити, що русифікація не однаково торкнулася представників національних меншин нашого міста (і області в цілому). Крім росіян, що цілком зрозуміло, мову своєї національності вважала рідною значна частина грузинів, азербайджанців, молдаван та ін. [7, с.46].

За роки незалежності України кількість поляків, які мешкають в Дніпропетровській області, продовжувала зменшуватись. Їх кількість у 2001 р. складала лише 3288 чоловік [8, с.367]. На відміну від попереднього періоду, це відбувалося на фоні зменшення населення області в цілому. Частка поляків, які вважали рідною мовою польську, також зменшилася і дорівнює 6,99%. Продовжила зменшуватися кількість представників означеної національної меншини, які вважали рідною мовою російську – 49,21% і збільшуватись кількість, яка вважає рідною українську мову – 42,12% [8, с.371].

Отже, польська спільнота Дніпропетровщини не є найбільшою в Україні. Кількість поляків в нашій області постійно зменшується – в радянські часи основною причиною цього була, на мій погляд, русифікація, в роки незалежності – міграційні процеси. Поляки Дніпропетровської області значною мірою русифіковані (майже половина їх вважає рідною мовою російську), але вони не залишилися осторонь національного руху в Україні (значно збільшилася частка представників польської меншини, які вважають рідною українську мову – від 28,2% у 1979 р. до 42,12% у 2001 р.) [7, с.52; 8, с.371]. Стабільно низькою

залишається чисельність поляків, які вважають рідною польську мову. Серед причин такого становища, на мій погляд, гірші у порівнянні з українською і російською умови для вивчення польської мови (мається на увазі матеріальна база, недостатня кількість учителів), процеси асиміляції, які відбувалися протягом десятиліть. Можливо, найбільш «національно активні» поляки в часи незалежності України виїхали до Польщі.

Надані вище характеристики не означають, що в нашому місті не існує об'єднання поляків або відсутня його діяльність. Розвитку такого роду діяльності сприяє сучасна політико-правова база регулювання етнонаціональних процесів, закони України проголошують рівні політичні, економічні, соціальні й культурні права всіх громадян незалежно від їх етнічного походження. Так, ще у листопаді 1991 р. Верховна Рада України прийняла Декларацію прав національностей України, в якій було проголошено право громадянам кожної національності сповідувати свою релігію, використовувати свою національну символіку, відзначати свої національні свята, створювати свої культурні центри, товариства, земляцтва, об'єднання та ін. [9, ст.4,6]. У квітні 1992 р. був підписаний Указ Президента України про фонд розвитку культур національних меншин України. Серед завдань фонду – інвестування фінансових і матеріальних ресурсів у проекти, роботи, спрямовані на виконання програм розвитку культур національних меншин, фінансування будівництва будинків, будівель і споруд для використання на потреби розвитку культур національних меншин та ін. [10, с.1]. Своєрідним узагальненням політики керівництва України щодо національних меншин став Закон України «Про національні меншини в Україні». Закон визначив, що національні меншини – це групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою; підтвердив права, означені у Декларації прав національностей; підкреслив, що будь-яке пряме чи непряме обмеження прав і свобод громадян за національною ознакою забороняється й карається законом [11, ст.3,6,18].

Відсутність тиску, дискримінації національних меншин з боку держави пошвидко у 90-і рр. ХХ ст. етнонаціональні процеси. В інформаційному бюлетені Міністерства України у справах національностей, міграції та культур за 1995 р. зафіксовано два польських Всеукраїнських національно-культурних товариства (стільки ж румунських, більше – тільки єврейських). Загальна кількість польських товариств (включаючи регіональні) – 22 (стільки ж грецьких, більше – єврейських та російських, інших – набагато менше) [12, с.36,39].

У 1998 р. в Дніпропетровську відновило свою діяльність польське товариство «Огніско». Дійсно, відновило, бо товариство з саме такою назвою діяло ще в дореволюційному Катеринославі. Про це є інформація в довіднику «Весь Екатеринослав» за 1913 рік [13, с.262]. Товариство підтримує культурні зв'язки з історичною батьківщиною, організовує фестивалі польського мистецтва в місті та регіоні, за сприянням Дніпропетровського відділу Спілки поляків в Україні в Польському домі проводяться заняття з вивчення польської мови, історії та культури. Як повідомляє газета «Вісті Придніпров'я», товариство «Огніско» нараховує кілька сотень чоловік. Кілька випускників шкіл міста польської національності стали студентами університетів в Варшаві та інших містах Польщі [14, с.11].

Крім мови, яка беззаперечно є вагомим показником національної ідентичності, критерієм визначення цієї ідентичності в багатьох випадках також є релігія. Подавляюча більшість поляків сповідує католицизм. Спеціалісти з етнології, етнополітики вважають, що релігія є елементом як конструктивних, так і деструктивних змін в етнічній сфері. Позитивну роль щодо етносу релігія відіграє тоді, коли вона вплетена в етнічну структуру народу, якщо збігаються конфесійність та етнічність спільноти. Етноконсолідуюча роль релігії проявляється в тому, що нею створюються інтегруючі цінності у межах етносу, субетносу, національної меншини. Так, культ задовольняє етнос у його потребі зміцнення через виконання культових дій з хрещення дітей, весільних та поховальних обрядів; регламентує національну поведінку, зберігає її етнічні стереотипи. Догматика певної релігії, яку, як загальні віросповідні принципи, поділяють представники етносу, сприяє створенню спільного інтелектуального простору, окреслює кордони духовних пошуків даного народу [1, с.65-67]. Саме таку роль відіграє католицизм, об'єднуючи невелику спільноту поляків Дніпропетровська. Якщо у радянські часи про католицьку Месу в нашому місті годі було і думати, то в роки незалежності України це стало можливим. Діяльність католиків, як і представників інших конфесій, регулює Закон про релігійні організації, прийнятий ще у 1991 р. Закон гарантує право на свободу совісті громадянам України, захист прав і законних інтересів громадян незалежно від ставлення до релігії. Права і законні інтереси релігійних організацій захищає держава [15, ст.1,5].

Дослідники Римо-католицької церкви у різні часи її існування в Україні констатують, що ксьондзи дотримувалися суворої дисципліни і субординації, сумлінно ставилися до виконання своїх обов'язків, Католицька церква відрізнялася вмілою, міцною організацією, а її духовенство користувалося серед польського населення України незаперечним авторитетом і повагою [16, с.236,38]. Слід відзначити, що Римо-католицька церква і духовенство на сучасному етапі не втратили наведених вище ознак. Крім того, в Католицькій церкві відбуваються процеси модернізації, примноження її лав, помітна українізація. Частка українського елементу в римо-католицькій громаді постійно збільшується. Яскравою ілюстрацією перерахованого вище є створення Апостольською столицею у 2002 р. нових дієцезій в Україні – Харківсько-Запорізької та Одесько-Симферопольської [17, с.2,4; 10, с.235].

Отже, існують причини для зростання авторитету Римо-католицької церкви серед польської національної меншини України і польської спільноти Дніпропетровська зокрема. Але польська національна меншина нашого міста багато років мала ще і додатковий чинник (крім названих вище), який її об'єднує. Це – боротьба за неповернутий костел.

Костел у Катеринославі було збудовано у 1877 р. на гроші, зібрані серед місцевих католиків. Його єдиним власником була релігійна громада святого Йосипа, що об'єднувала поляків, бельгійців, французів, італійців. Більшовики націоналізували костел. Після війни, у 1948 р. будівлю Римо-католицького храму передали Дніпропетровській міськраді, а вона, в свою чергу, прийняла рішення про передачу означеної будівлі міському комітету у справах фізкультури і спорту для перебудови її під спортивний зал [18, арк.83,188-189]. У 1949-1950 рр. культова споруда була докорінно реконструйована. З 1984 р. тут розмістилося управління спортивних лотерей.

Римо-католицька парафія Дніпропетровська відновила свою діяльність у 1992 р., тоді ж було підняте питання про повернення храму, але у 1998 р. Дніпропетровська обласна рада, очолювана П. Лазаренком продає костел приватній структурі. Це було зроблено незаконно, всупереч розпорядженню Президента України «Про повернення релігійним організаціям культового майна», де зазначалося: «...забезпечити до 1 грудня 1997 р. передачу в безоплатне користування або повернення безоплатно у власність релігійних організацій культових будівель і майна, які перебувають у державній власності та використовуються не за призначенням» [19, с.5].

Останнім незаконним власником костелу була каліфорнійська компанія «Дагзбері інк.». У 2003 р. будівлю було занесено до переліку пам'яток історії місцевого значення. Фахівці називають старовинну католицьку церкву XIX ст. у Дніпропетровську унікальною для всього сходу України [20, с.5]. Влітку 2007 р. компанія «Дагзбері інк.» повністю зруйнувала дах і склепіння храму, після чого дощі заливали стіни будівлі, руйнуючи їх. Але одночасно зі стін змілася побілка і тепер можна побачити фрески, які залишилися з часів побудови храму. Це є ще одним доказом призначення будівлі, розташованої на центральному проспекті Дніпропетровська. Римо-католицький храм був предметом багаторічних судових розглядів, переговорів на різних рівнях, справу його повернення порушував Папа Іван Павло II в 2001 р. під час свого візиту в Україну. Католики вирішували питання щодо костелу цивілізованим шляхом. З 25 січня 2009 р. усі богослужіння дніпропетровської римо-католицької парафії відбувалися біля будівлі храму у будь-яку погоду, просто неба, у центрі міста.

Такі випробування зміцнюють громаду. Свідчення віри на вулиці привертали увагу випадкових перехожих і деякі з таких перехожих згодом самі ставали католиками і брали участь у месях біля будівлі храму. Позиція священників і прихожан викликала повагу частини мешканців Дніпропетровська і підштовхувала владу міста до сприяння справі повернення костелу римо-католицькій парафії.

Таким чином, в Дніпропетровську існує польська національна меншина. Вона не є найбільшою в Україні і найбільшою серед національних меншин нашого міста. Чисельність поляків в Дніпропетровській області постійно зменшувалась як в період «застою», так і за часи існування незалежної України, зовсім незначна їх частка вважає рідною польську мову. Але в нашому місті відбуваються заняття з вивчення польської мови, історії, культури, діє товариство «Огніско».

Позитивним моментом у розвитку всіх національних меншин Дніпропетровська і польської зокрема є те, що, за словами начальника управління у справах національностей та міграції обласної держадміністрації у 1999 р. М. Абраїмова «порівняно з іншими регіонами ми поки що живемо відносно спокійно. Масових потоків з інших країн нема» [21, с.3]. Ця характеристика надавалась 10 років тому, але суттєвих змін, на мій погляд, з того часу у міжнаціональних стосунках в Дніпропетровську не відбулося. Хоча також додати, що в нашому регіоні немає підстав для ворожого ставлення населення до поляків або католиків. Але неухвалне ставлення до них з боку влади має місце. Так, пан Абраїмов у згаданому вище інтерв'ю каже: «У нас проживають люди багатьох національностей. Серед них грузинська, грецька, сірійська, вірменська, азербайджанська, німецька, чотири прибалтійські, караїмська та інші громади» [21, с.3]. Поляків ніби і немає ні у місті, ні в області. При цьому польська громада не є найменшою навіть серед названих паном Абраїмовим. Можливо, випадковість? Можливо, але у 2004 р. надаючи інформацію про стан релігійної ситуації в Дніпропетровській області вже новий завідуючий відділом у справах релігій облдержадміністрації «не помічає», що в області є католики. Пан Забігайло згадує не тільки парафії православних церков (УПЦ, УПЦ КП, УАПЦ), що цілком зрозуміло, бо вони склали на той час 52% від усіх зареєстрованих релігійних громад, не тільки протестантські релігійні громади, які склали у 2004 р. 32% від загалу релігійної мережі, а і такі язичницькі організації, як Свідомість Крішни та РУН віра [22, с.4]. Про католиків ніякої інформації. А їх в області 5 організацій (разом з греко-католиками – 10) [23, с.35].

З 1992 р. Дніпропетровська обласна влада «не помічала» ні існування римо-католицької громади, ні навіть Указа Президента України «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна», в якому зазначалося: «...протягом 1992-1993 рр. здійснити передачу релігійним громадам у власність чи безоплатне користування культових будівель, що використовуються не за призначенням» [24, с.1]. Лише у 2009 р. влада області заявила про свою підтримку католиків у справі повернення костелу. У серпні 2009 р. відбулася доленосна для дніпропетровських католиків подія – рішенням суду власником багатотраждальної культової споруди була визнана парафія св. Йосипа. Так, попри всі перешкоди католицька віра і боротьба за повернення храму є потужною об'єднавчою силою поляків Дніпропетровська. Тепер вже у справі відбудови храму.

Джерела та література

1. Релігія і нація в суспільному житті України й світу / За ред. Л.О. Филипovich. – К., 2006.
2. Межкультурный диалог. – М., 2003.
3. Єременко Т., Чирко Б., Калакура О. Поляки в Україні // Віче. – 1993. – №2.

4. Історія релігії в Україні: У 10 т. – Т.4. Католицизм / За ред. П. Яроцького. – К., 2001.
5. Осадчий В. Католицька Церква в Україні. – Львів, 2001.
6. Буланова Н.М. Історія християнських конфесій Катеринославщини останньої чверті XVIII – початку ХХ ст. – Дніпропетровськ, 2007.
7. Национальный состав населения Днепропетровской области (по данным Всесоюзной переписи населения 1989 г.). – Днепропетровск, 1991.
8. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2002 рік. – Дніпропетровськ, 2003.
9. Декларація прав національностей України // Голос України. – 1991. – 2 листопада.
10. Указ Президента України про фонд розвитку культур національних меншин України // Урядовий кур'єр. – 1992. – №18.
11. Закон України «Про національні меншини в Україні» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №36.
12. Національно-культурні товариства України // Інформаційний бюлетень Міністерства України у справах національностей, міграції та культів. – 1995. – №1.
13. Весь Екатеринослав (справочная книга). – Екатеринослав, 1913.
14. Борисов Г. Polska на берегах Днепра // Вісті Придніпров'я. – 2005. – 24 березня.
15. Закон про свободу совісті та релігійні організації // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №25.
16. Рубльова Н. Невідома ділянка «антирелігійного фронту»: боротьба владних структур УСРР проти римсько-католицької церкви, 1920-і роки // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1998. – №1-2; Городецький О.В. Поляки Катеринослава на поч. 1920-х рр.: перші спроби «комуністичного перевиховання» // Грані. – 2003. – №4.
17. Єленський В. Нові єпархії і старі суперечки // Людина і світ. – 2002. – №9.
18. Державний архів Дніпропетровської області. – Ф.3383сч. – Оп.2. – Спр.344; Ф.416. – Оп.2. – Спр.235.
19. Розпорядження Президента України «Про повернення релігійним організаціям культового майна» // Урядовий кур'єр. – 1994. – №98.
20. Довгаль С. «Помаранчева»... Катерина і католики на колінах // Україна молода. – 2006. – 7 вересня.
21. Абраїмов М. Особливості національних відносин на місцевому рівні // Зоря. – 1999. – 20 травня.
22. Забігайло О. Інформація про стан релігійної ситуації в Дніпропетровській області в 2004 р. // Вісті Придніпров'я. – 2004. – 14 грудня.
23. Релігійні організації в Україні станом на 1 січня 2003 р. // Людина і світ. – 2003. – №1.
24. Указ Президента України «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна» // Урядовий кур'єр. – 1992. – №10.

Мосюкова Н. Г. Польское национальное меньшинство Днепропетровска в годы независимости Украины: этноконфессиональная составляющая

В Днепропетровске существует польская община. Она не самая многочисленная в Украине, но ее деятельность заметна в городе. Подавляющее большинство поляков по вероисповеданию является католиками. Католическая вера и борьба за возвращение костела, которым незаконно владеет американская компания, объединяют поляков Днепропетровска.

Ключевые слова: национальное меньшинство, католицизм, поляки, костёл, религиозные организации, этнос, национальные отношения.

Mosyukova N. H. Polish national minority of Dnipropetrovsk in the years of independence of Ukraine: ethnoconfessionally constituent

There is a Polish community in Dnipropetrovsk. It is not the most numerous in Ukraine, but its activity is noticeable in the city. The absolute majority of the Poles are Catholics. The Catholic faith and fight for return of the kostel which is illegally owned by an American company, unite the Poles of Dnipropetrovsk.

Key words: national minority, Catholicism, the Poles, kostel, religious organizations, ethnos, national relations.

УДК 94:[316.7:008](477)

О. В. Бондаренко

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР**

Суспільні реалії сучасної України обумовлені особливостями української економічної культури, яка характеризується специфічною системою цінностей, з їх проявами у національній ментальності, економічній свідомості, соціальній психології, функціонуванні соціально-економічного простору. Культурно-історичні формоутворення національної культури України безпосередньо або опосередковано знаходять проявлення та відображення у будь-яких сферах економічного життя. Особливістю української економічної ментальності є те, що вона історично й культурно розвивалась як наслідок найрізноманітніших, різнобічних за суттю та проявами, національних архетипів.

Ключові слова: національна ментальність, національна економічна ментальність, соціально-економічний простір, економічна свідомість, економічна активність людини, національний вимір культурного процесу, ментальні фактори.

Однією з особливостей сучасного етапу розвитку людства є зростання ролі культурної складової у процесах відтворення соціальної реальності в усіх її сферах, зокрема, в економічній. Поряд із різноспрямованими процесами культурної гомо- та гетерогенізації вибудовується загальносвітова економічна система. На сьогодні у переважній більшості суспільств, включно із суспільствами, де відносно недавно існувала керована державою система, у тому числі й в Україні, усталилася ринкова модель